

2015-11-20

Dnr S1985:A/2015/37

Justitiedepartementet

Remissvar avseende betänkandet Rapport från Bergwallkommissionen (SOU 2015:52)

Statens medicinsk-etiska råd (Smer) har getts tillfälle att yttra sig över betänkandet Rapport från Bergwallkommissionen och lämnar härmed sina synpunkter.

Allmänt

Smer välkomnar utredningen om rättsväsendets och vårdens agerande i samband med att Sture Bergwall dömdes för åtta mord, anklagelser han senare friades från i resningsprocesser. För att i möjligaste mån upprätthålla samhällets förtroende till rättsväsendet efter det som inträffat och för att undvika att något liknande händer igen, är det viktigt att dra lärdom av de iakttagelser utredningen gjort och att de förslag som lämnas leder till åtgärder snarast möjligt. Smers uppdrag är att belysa medicinsk-etiska frågor ur ett övergripande samhällsperspektiv, och rådets synpunkter är därför koncentrerade till betänkandets förslag om sakkunnigbevisning (avsnitt 14.6) och om förstärkt kunskapsförsörjning inom rättspsykiatri (avsnitt 14.7). I dessa delar instämmer Smer i flera av de kompletterande förslag som Kjell Asplund för fram i sin underlagspromemoria.

Sakkunnigbevisning

Utredningen konstaterar att utlåtanden från sakkunniga får stort genomslag i domstolarna och att det trots detta saknas ett system för att kvalitetssäkra sakkunnigutlåtanden.

Den aktuella utredningen av rättsväsendets agerande vid de brottmålsprocesser som ledde till att Sture Bergwall dömdes för åtta mord, visar på behovet av ett system för kritisk granskning av sakkunnigutlåtanden. Även i andra mål, exempelvis om skakvåld mot barn och incest, där medicinska sakkunnigutlåtanden har stor betydelse för utgången i målen, har sakkunnigutlåtandens vetenskapliga grund ifrågasatts. Domstolarnas granskning av sakkunnigbevisning är därför också en fråga som bör uppmärksammas. Smer ser därmed positivt på förslaget att alternativa modeller för kvalitetssäkring och kritisk granskning av sakkunnigutlåtanden som åberopas i domstol utreds. Smer anser dock att ett

eventuellt system måste vara förenligt med de rättsliga principerna om fri bevisvärdering och fri bevisföring. En utredning bör även särskilt beakta vad som kan vinnas genom att åklagarsidan får fler och bättre resurser.

Utredningen konstaterar också att åklagare och domstolar visserligen har en möjlighet att inhämta en förnyad bedömning i rättsmedicinska och rättspsykiatriska frågor från Socialstyrelsens rättsliga råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor (Rättsliga rådet), men att antalet sådana ärenden har minskat kraftigt. Smer menar att en sådan förnyad prövning kan vara ett sätt att kvalitetsgranska utlåtanden från sakkunniga. Smer anser därför att lämplig myndighet bör ges i uppdrag att genomföra en översyn av Rättsliga rådet och särskilt analysera orsakerna till att rådet anlitas mer sällan i rättspsykiatriska ärenden samt utreda om rådet kan bli en mer frekvent anlita resurs för förnyade bedömningar.

Utredningen pekar vidare på svårigheterna för en misstänkt person att på egen hand inhämta ett sakkunnigutlåtande som en ”second opinion” för att bemöta åklagarens utlåtanden. Smer instämmer i utredningens slutsats att även denna fråga bör utredas. En misstänkt bör ges förbättrade möjligheter att lägga fram bevisning till stöd för sin ståndpunkt.

Ett anslutande problem är att poliser, åklagare, försvarsadvokater och domstolar kan ha bristande beställarkompetens, dvs. de anlitar inte alltid bästa tillgängliga expertis eller kan ha svårt att avgöra när kompletterande expertis behövs för att få en bredare bild av kunskapsläget. På vilket sätt rättsväsendets olika aktörer kan öka sin kompetens i detta avseende är således också viktigt att undersöka. Smer anser att även denna fråga bör kunna omfattas av den utredning om alternativa modeller för kvalitetssäkring av sakkunnigutlåtanden som föreslås.

När det gäller frågan om jäv för domstols-sakkunniga och rättsläkare som utfärdar rättsintyg, påtalar utredningen vikten av att de sakkunniga själva uppmärksammar och beaktar jävsreglerna. Smer instämmer i uppfattningen att det ytterst är den sakkunnige som bär ansvaret för att han eller hon inte är jävig, men anser därutöver att domstolarna bör ta ett ansvar för att jävsreglerna är kända och att de tillämpas. Målsättningen måste vara att i så stor utsträckning som möjligt undvika att jävssituationer uppkommer med allvarliga konsekvenser som följd, såsom försämrad rättssäkerhet för den enskilde och på sikt minskat förtroende för rättsväsendet. I de fall jäv upptäcks för sent och rättegångsprocesser måste tas om, leder det vidare till stora kostnader för samhället. Smer anser därför att rättsväsendets myndigheter gemensamt bör utarbeta styrdokument som minimerar risken för att en och samma expert anlitas i flera roller och i flera rättsprocesser mot en och samma åtalad.

Förstärkt kunskapsförsörjning inom rättspsykiatri

Smer instämmer i utredningens slutsats att kunskapsutvecklingen inom rättspsykiatri och den psykiatriska tvångsvården behöver förstärkas. Utredningens förslag om de två regeringsuppdragen till Vetenskapsrådet respektive Statens beredning för medicinsk utvärdering, i syfte att inventera rättspsykiatrisk forskning och behovet av systematiska kunskapsöversikter, välkomnas.

Fler konkreta förslag till åtgärder i kunskapsutvecklings syfte inom rättspsykiatri som Smer tror kan ha stor betydelse, lyfts fram av Kjell Asplund i underlagspromemorian (Tema 1). Det gäller bl.a. kunskapsutveckling i form av vetenskapligt baserade vårdprogram, ökad användning av det rättspsykiatriska kvalitetsregistret, utbildningsprogram för samtliga medarbetarkategorier inom rättspsykiatri, system för kollegial granskning och certifiering av verksamheter. Även utredningen lyfter fram dessa förslag. Smer anser det angeläget att berörda huvudmän beaktar förslagen och vidtar åtgärder för att de ska kunna realiseras.

Smer anser också att ett annat sätt att öka öppenheten och transparensen inom rättspsykiatri kan vara att inrätta insynsråd med medborgarrepresentanter på de olika rättspsykiatriska vårdenheter.

Remissvaret behandlades på Smers ordinarie sammanträde den 16 oktober 2015. Beslut om remissvaret har därefter fattats av rådet per capsulam. I beslutet deltog ledamöterna Chatrine Pålsson Ahlgren, Anders Åkesson, Barbro Westerholm, Finn Bengtsson, Sven-Olov Edvinsson, Charlott Qvick och Åsa Gyberg Karlsson. Vid beredningen av ärendet deltog även de sakkunniga Ingemar Engström, Anna Singer, Göran Hermerén, Nils-Eric Sahlin, Olle Olson, Lars Berge-Kleber, Ann Johansson och Elisabet Wennlund. Utredningssekreteraren Helena Teréus har berett ärendet.

För rådet,

Chatrine Pålsson Ahlgren
Ledamot i Statens medicinsk-etiska råd